

**Інноваційна
школа**

ЯКОЮ МАЄ БУТИ НОВІТНЯ ПЕДАГОГІКА XXI СТОЛІТТЯ?

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

Багатоманітність освітніх проблем у сучасних умовах вимагає міждисциплінарних зв'язків педагогіки з іншими науками, і за таких умов класична педагогіка має трансформуватися в інфоносферну едукологію. Інноваційні педагогічні технології покликані забезпечити необхідні психолого-педагогічні умови входження тих, хто оволодіває освітою, в загальнокультурний світовий простір, допомогти розв'язати проблему, пов'язану з Болонським процесом.

Ключові слова: едукологія, інфоносферна едукологія, інтерактивне навчання.

**Олександр
ПРОКАЗА**

Почесний професор Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти (МАНПО)

На д т о стрімкий розвиток практичної інформатизації всіх сфер діяльності

людства взагалі та освітніх систем та процесів, що в них відбуваються, зокрема, обумовив відставання теоретичного осмислення фундаментальних основ педагогіки. Конкретні предметні методики та технології навчання покликані до життя „велінням часу”, розроблялись частково на теоретичній базі класичної педагогіки, але в основному на емпіричному рівні, виходячи із вимог практики (див. вріз на С. 5).

Все це складає певний „інтелектуально-педагогічний фон”, на підґрунті якого має розвиватися **новітня педагогіка** в умовах телематики як якісно

нової інформаційної структури суспільства й людства в цілому.

Стратегічна задача освіти полягає у тому, щоб навчально-наукові дисципліни в університетах та навчальні предмети в школах були невичерпними джерелами знань, цілісного світогляду, наукового стилю мислення та духовно-морального становлення особистості. Все це обумовлює визрівання Людини в людині, яка зможе активно й цілеспрямовано чинити опір всьому злому як у собі, в глибинах своєї індивідуальної екзистенції, так і зовні, у сфері зовнішнього буття. Розв'язок цієї проблеми є актуальним не тільки в межах однієї держави, але й для всієї світової спільноти.

Багатоманітність освітніх (навчання – виховання – розвиток) проблем у су-

часних умовах вимагає тісних між-дисциплінарних зв'язків педагогіки з психологією, епістемологією, гносіологією, соціологією, кібернетикою, синергетикою, філософією. За таких умов класична педагогіка має трансформуватися в **інфоноосферну едукологію**.

Термін „*едукологія*” запропонував у 1964р. М. Штайнер, а К. Олівера у 1989р. обґрунтував його доцільність. Він підкреслював, що поняття едукології вміщує в собі всі знання про людину, суспільство та освіту, у якій кожний елемент дослідження має конкретну роль, місце та значення в триєдиній (НВР – навчання, виховання, розвиток) діяльності.

Таким чином, **інфоноосферна едукологія** – це *новітня педагогіка кібернетично-синергетичного періоду свого розвитку*, яка інтегрує в собі інноваційні освітні технології та всі науки про людину, освітні системи й процеси з урахуванням всіх взаємодій з інформаційним суспільством засобами телематичних зв'язків.

Проблеми інфоноосферної едукології свідчать про множинність напрямків досліджень, що підтверджує не тільки актуальність цих фундаментальних проблем, але й їх складність.

Великий вчений зі світовим ім'ям В.І. Вернадський створив теорію розвитку біосфери та обґрунтував положення про те, що біосфера має перетворитися у сферу Розуму. Цю сферу Розуму французькі вчені – природодослідник Е. Леруа та філософ П. Тейяр-де-Шарден – назвали ноосферою. З розвитком потужних засобів інформатики й телематики має сенс розширене поняття інфоноосфери, на основі якого формується колективний Розум та колективна Воля людства. Стихійна еволюція природи має трансформуватись у **коеволюцію Людини в поєднанні з Природою**. Це означає, що розвиток має бути цілеспрямованим, щоб запобігти наближення до ситуації самознищення.

Розв'язувати зазначені глобальні проблеми планетарного та космічного масштабів можна, перш за все, засобами науки та освіти, а теоретичною основою сучасної освіти вже не може

бути тільки класична педагогіка з її наявними теоріями. Такою сучасною теоретичною основою і покликана стати саме інфоноосферна едукологія, яка є міждисциплінарним комплексом інтегрованого наукового знання про освітні системи та процеси,

НАПРАЦЮВАННЯ КЛАСИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

сконцентровані у наступних теоріях:

- **Теорія розвиваючого навчання** (Л.В.Занков, В.В. Давидов).
- **Психолого-педагогічна теорія діяльності** (Б.Ф. Баєв, Г.І. Щукіна, О.М.Леонт'єв).
- **Теорія поетапного формування розумових дій** (П.Я. Гальперін, Н.Ф.Тализіна).
- **Теорія змісту освіти** (І.Я. Лернер, В.В. Краєвський, М.М. Скаткін, В.С. Ледньов).
- **Теорія творчої діяльності – психологічний аспект** (Я.О. Пономар'єв, Т.В. Кудрявцев), педагогічний аспект (О.І. Виговська).
- **Психолого-педагогічна теорія пам'яті** (П. Лідсней, Д. Норман, Г.Еббінгауз, Л.С. Виготський, П.І.Зінченко).
- **Теорія пізнавального інтересу** (Г.І. Щукіна, І.Я. Ланіна, Н.П.Морозова).
- **Теорія навчально-пізнавальної діяльності** (П.С. Атаманчук, Л.О. Іванова, Б.І. Корот'єв, Н.Ф. Тализіна, Г.І.Щукіна).
- **Теорія активізації навчання** (Л.П. Аристова, В.І. Лозова, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова).
- **Теорія програмованого навчання** (Н.Ф. Тализіна, В.П. Безпалько).
- **Теорія проблемного навчання** (О.М. Матюшкін, М.І. Махмутов, І.Я. Лернер, І.Т. Федоренко, О.М. Алексюк, Г.О. Атанов, О.Т. Проказа).
- **Теорія змісту навчального матеріалу, засобів та методів навчання. Теорія цілісного педагогічного процесу** (О.Т. Проказа).
- **Педагогіка як сукупність педагогічних теорій** (Б.І. Корот'єв).
- **Теорія оптимізації навчально-виховного процесу** (Ю.К. Бабанський).

Є й інші теорії, які висвітлюють сутності окремих аспектів педагогічної реальності.

що в них відбуваються і мають відбуватися.

Необхідність теоретичних досліджень та розробок загальної й прикладної едукології обумовлена тим, що це дає змогу скласти глибоке й адекватне сучасності уявлення щодо самої системи освіти, виходячи не з примхливих вольових рішень або ідеологічних догм, а на підґрунті ретельно й системно зібраних численних та різноманітних фактів і проблем, які постають перед регіональними, національними та світовими інститутами.

Нова парадигма сучасної освіти розширює та поглиблює поняття едукології, наголошуючи на необхідності інфоноосферної едукології як науки про освіту в сучасному світовому просторі з цілеспрямованими (керуванними) та стихійними (хаотичними) циркуляціями знань.

Риси **духовного фундаменту** інфоноосферної едукології набуває педагогіка довіри та взаєморозуміння, **теоретико-методологічного фундаменту** – кібернетично-синергетична педагогіка співробітництва, а **теоретико-практичного підґрунтя** – інноваційні педагогічні технології.

Без плідного **оптимістичного** прогнозування прогресивний розвиток системи освіти не буде достатньо ефективним. Необхідно мати наповнену конкретним змістом **ідеальну модель**, ступінь наближення до якої й буде свідчити про якість освітніх (НВР – навчання, виховання, розвиток) процесів та педагогічної діяльності, в основі якої – система наукових знань як загальнолюдська цінність.

Ретельно розроблені інноваційні педагогічні технології на підґрунті системи наукових знань інфоноосферної едукології покликані забезпечити необхідні психолого-педагогічні умови входження тих, хто оволодіває освітою, в загальнокультурний світовий (а не тільки європейський) простір. Саме у цьому світовому освітньому просторі мають відбуватися процеси „самості” особистості: самостановлення, саморозвиток, самоактуалізація та самореалізація особистості

з позитивними якостями з точки зору загальнолюдських цінностей.

Під таким кутом зору розглянемо проблему, пов'язану з так званим Болонським процесом. Перш за все зауважимо, що необхідно вести мову не про інтеграцію України в Європу, а про **інтеграцію, кооперацію та координацію України та Європи**. Теоретичні основи цих взаємовідносин у галузі науки та освіти з нашої точки зору мають бути наступними.

Бачення навколишнього світу та самовідчуття й осмислення себе в цьому світі завжди здійснюється через „**масив**” знань. „Масив” знань складається із певних **систем знань**, які породжують певні „**картини світу**”. Так, система природничонаукових знань зумовлює природничонаукову картину світу (ПНКС), епіцентром якої є фізична картина світу (ФКС) на підґрунті системи фізичних знань. Система науково-технічних знань (як правило, прикладні фізико-технічні знання) породжує науково-технічну картину світу (НТКС), система соціально-гуманітарних знань (та гуманітарний потенціал природничонаукових і науково-технічних) породжує соціально-гуманітарну картину світу (СГКС), а система релігійних знань – релігійну картину світу (РКС).

Так як знання, незважаючи на їх специфіку в різних системах, не можуть бути ізольованими ні в суспільній свідомості, ні, тим більше, в **одичній особистісній свідомості**, то й картини світу мають бути складовими та входити в цілісну картину світу (ЦКС).

На перший погляд здається, що саме єдина ЦКС і має стати тим об'єднуючим чинником, який і зумовить успіх європейської інтеграції. Але реальна ситуація набагато складніша. Що стосується природничонаукових та науково-технічних систем знань і відповідних їм ПНКС та НТКС, то тут можлива й необхідна **повна інтеграція**, так як ці системи знань і картини світу є загальнолюдськими цінностями. Відносно системи соціально-гуманітарних знань і СГКС, з нашої точки зору, можлива

тільки **кооперація**, яка передбачає по-вне поєднання **тільки деяких елементів** цієї системи, а національні цінності у кожній країні свої та інтеграції не підлягають.

Найбільш проблематичною є система релігійних знань і РКС. Навіть якщо врахувати, що в Європі християнське віровчення домінує, то й тоді воно не є всезагальним, так як мають місце православна віра, католицизм та протестантизм. Виходячи із цих реальностей, ми вважаємо, що в цьому духовному просторі єдність можлива тільки на підґрунті **координації**.

Розглянута нами ЦКС як синтез ПНКС, НТКС, СГКС та РКС у повній мірі не є об'єднуючим чинником у світовому освітньому просторі (у європейському також). А наукове підґрунтя освіти (НВР) є інваріантним відносно країн і національностей, що дає змогу констатувати спільність цієї системи знань і відповідної їй **інформаційно-педагогічної картини світу (ІПКС)**. ІПКС має трансформуватися в **інфоноосферну едукологічну картину світу (ІНЕКС)**, яка ґрунтується на такій своєрідній системі знань, які є результатом не стільки екстенсивно-інформаційної освіти, скільки **інтенсивно-фундаментальної (ІФО)**, що реалізується засобами як інформатики, так і телематики.

В основі ІФО мають бути інноваційні „тонкі” педагогічні технології (ТПТ), які передбачають не тільки інтенсивну пізнавальну діяльність щодо оволодіння знаннями науково-навчальних дисциплін, але й **інтенсивно-аналітичну діяльність** щодо самоаналізу своєї пізнавальної діяльності (рефлексія).

Вектор інфоноосферної едукології в просторі ІНЕКС покликаний орієнтувати освітні системи таким чином, щоб європейських вибір (за умови, що Росія також знаходиться в Європі) у науково-освітньому середовищі поєднувався з привнесенням у Європу й свого, беззаперечно, цінного, а тому передового й прогресивного.

Громадяни України, державні та суспільні інститути не повинні демонструвати самоприниження перед Європою, а достойно співпрацювати

в областях ПНКС та НТКС (інтеграція), в області СГКС (кооперація), в області РКС (координація).

В межах ІНЕКС реалізується системний кібернетично-синергетичний підхід до освіти, до її закладів та окремих учнів (студентів). Учні (студенти) в системі неперервної освіти – це є своєрідні, специфічні системи, які самоадаптуються і потребують організації та управління в певних психолого-педагогічних соціальних умовах.

Матеріально-технічною базою інфоноосферної едукології, безумовно, мають стати арсенали сучасних технічних та дидактичних засобів, у тому числі й засоби телематики.

Принцип доповнюваності, запропонований та обґрунтований у фізичній науці великим фізиком-філософом Нільсом Бором, став уже загальнонауковим методологічним принципом. Згідно з цим принципом інфоноосферна едукологія та ІНЕКС мають розбудовуватись **не замість класичної педагогіки та ІПКС, а на їх підґрунті**. Педагогічні інновації та дидактичний динамізм мають поєднуватись з розумним консерватизмом, самокерованість – з цільовим плануванням і т. ін.

Вивчення науково-навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах та навчальних предметів у школах має бути спрямованим на осягнення загальнонаукових **принципів – „ди-полів”**: зміни та збереження, єдності та різноманітності, обумовленості та невизначеності, невідповідності та відповідності, закономірності та випадковості, однозначності та вірогідності, симетрії та асиметрії, гармонії та дисгармонії, системності та аспектності, узгодженості та суперечності.

Ці поєднані нами „полярні” принципи мають бути фундаментальними в теоретичних розробках ЦКС, ІПКС та ІНЕКС, які покликані сприяти адаптації освіченої людини до природних умов, до виробничо-технічної сфери, до сучасного суспільства та його культурного середовища. Активна адаптація має впливати на прогресивний розвиток всіх галузей людської діяльності. Кожна освічена людина має особистісні знання, які є результатом не стільки почутого,

побаченого та прочитаного, скільки результатом переосмисленого, „переконструйованого”, тобто є „власним винаходом” у процесі НВР (навчання – виховання – розвиток).

Від вчителів та викладачів інфоноосферна едукологія вимагає інтегрального загальнолюдського стилю мислення, яке, як обґрунтовано нами раніше, має бути **системно-діалектичним, ймовірно-прогностичним та логіко-варіативним.**

ЛІТЕРАТУРА

1. Проказа А.Т. Реформирование образования в контексте европейской интеграции (проблемы педагогики кибернетически-синергетического периода). // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, №23 (186), 2009. – С. 138 – 142.
2. Проказа А.Т., Ильченко В.И. Духовно-гуманитарный потенциал физики. Книга 5. Картины мира. – Луганськ: „Глобус”, 2007. – 176с.
3. Проказа А.Т., Меньяйленко А.С. Новые информационные технологии обучения и „законы сохранения” в педагогике. // Нові педагогічні технології в контексті сучасних концепцій змісту освіти: 3 б. наук. ст. – Луганськ: ЛДПІ, 1998. – С.214 – 218.
4. Проказа О.Т., Меньяйленко О.С. Педагогічні семіотичні системи (ПСС) як засоби технологізації навчання (на прикладі фізики). // Освіта Донбасу, №2 (133), 2009 – С. 20 – 23.
5. Проказа О. Системний підхід до побудови теорії цілісного педагогічного процесу.// Директор школи, ліцею, гімназії.- 2007. – №. 4 –С.26 – 30.
6. Проказа О.Т., Грицьких О.В. Деякі прогностичні особливості педагогіки XXI століття. // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції „Наука і освіта – 2004”. Том 40. Стратегічні напрями реформування системи освіти. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – 74с.
7. Проказа А.Т., Меньяйленко А.С. Инновационные педагогические технологии в образовательном процессе. // Інноваційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі: Матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. – Луганськ, 2007. – С.175 – 182.

Вчитель (викладач) має створити такі умови, щоб учень (студент) мав змогу успішно здійснювати **самоосвіту**. Ці умови передбачають організацію та управління навчально-пізнавальною (професійно-пізнавальною) діяльністю, а тому таку діяльність ми називаємо **квazісамостійною**. Надто важливим є те, що за таких психолого-педагогічних умов учень (студент) бажає й прагне до того, щоб його діяльністю керували, контролювали та справедливо оцінювали її. Це означає, що моралізаторське повчання та вимоги авторитарної педагогіки насильства (в тому числі й учня (студента) над самим собою) мають звільнити місце для бажаного **керованого навчального пізнання** кибернетично-синергетичної педагогіки (інфоноосферної едукології), яка ґрунтується на довірі, взаєморозумінні та продуктивній співпраці.

В основі інфоноосферної едукології мають бути нові **інтерактивні освітні технології**, які передбачають і мають забезпечити перманентне діалогове спілкування на підґрунті педагогіки довіри, взаєморозуміння та цілеспрямованої співпраці. У процесі такого „**дипольного**” спілкування здійснюється «циркуляція» навчальної інформації між учнем (студентом) та вчителем (викладачем), учнем (студентом) та комп’ютером, учнем (студентом) та іншими учнями (студентами), а також „діалогове” спілкування учня (студента) з самим собою на основі пам’яті про минулий власних навчальний досвід.

Для навчальних закладів освіти всіх рівнів наукові знання є досить важливою складовою духовної культури, а тому мають визначатися як вага цінність для держави, суспільства, особистості.

Інтерактивне навчання в системі інфоноосферної едукології характеризується такими особливостями:

- Мета: розвиток учня (студента) як активної, самостійної, ініціативної особистості.
- Відношення (суб’єкт-суб’єктні безпосередні або опосередковані технічними засобами): рівність при

спілкуванні, розподіл відповідальностей.

- Методи: проблемно-пошукові.
- Засоби (носії інформації): електронні, паперові, інші матеріальні.
- Процес: гнучкий, орієнтований на „зону найближчого розвитку”.
- Результат: творча спрямованість моральнісної особистості з потребою самореалізації.

В основі нової парадигми освіти з теоретичною базою інфоноосферної едукології пріоритетними мають вважатися триєдність НВР та педагогічний дуалізм органічного поєднання теорії та практики.

Традиційні методики навчання в основному підпорядковані логіці розвитку наукових знань, а не закономірностям гармонійного розвитку всіх сфер особистостей (ціннісно-сислової, мотиваційної, інтелектуальної, вольової, моральнісно-етичної, художньо-естетичної та емоційно-почуттєвої).

Інфоноосферна едукологія має забезпечити оптимальне управління навчальною пошуково-творчою діяльністю (згідно з інтересами та потребами).

Сучасна нормативна побудова навчальної діяльності вступає у **протириччя** із задачами особистісно орієнтованого навчання, з ціннісним ставленням до дійсності, до свого буття у світі й сутності цього буття. Лише особистісно орієнтований (суб'єктивований) об'єктивний зміст освіти може стати епіцентром навчально-творчої (а отже, і самовиховної) діяльності учня (студента).

Виховний аспект інтерактивної технології полягає в тому, що вона дієвими засобами забезпечує навчальні успіхи, котрі сприяють виникненню **позитивних емоцій та бажання вчитися**. У такому випадку особистісні цінності поєднуються з національними та загальнолюдськими.

Інфоноосферна едукологія ХХІ століття покликана ліквідувати „металеві обійми” педагогічної традиції та розкріпачити творчу природу Людини в людині.

Подальші дослідження та розробки проблем інфоноосферної едуколо-

гії мають бути у напрямках конкретизації, розширення та поглиблення понятійного апарату; рефлексії та саморефлексії суб'єктів навчально-пізнавальної та педагогічної діяльності у людино-машинних системах; міждисциплінарних зв'язків в межах інноваційних педагогічних технологій з використанням сучасних інформаційних та телематичних засобів НВР.

При цьому не будемо забувати слова великого Вчителя-педагога В.О. Сухомлинського, який стверджував, що теорія залишається джерелом, яке живить майстерність вчителя до тих пір, доки вона живе в досвіді.

На завершення зауважимо, що висловлені в цій статті ідеї, принципи, підходи та фундаментальні положення є результатом наших роздумів, досліджень та багаторічного педагогічного досвіду. Деякі аспекти нашої концепції висвітлювались раніше в наукових публікаціях [1 – 7 та ін.].

Александр Проказа

Какой должна быть новейшая педагогика XXI века? (Постановка проблемы и вопроса теории)

Разнообразие образовательных проблем в современных условиях требует междисциплинарных связей педагогики с другими науками, и при таких условиях классическая педагогика должна трансформироваться в инфоноосферную едукологию. Инновационные педагогические технологии призваны обеспечить необходимые психолого-педагогические условия входа тех, кто овладевает образованием, в общекультурное мировое пространство, помочь решить проблему, связанную с Болонским процессом.

Ключевые слова: едукология, инфоноосферная едукология, интерактивное обучение.

Oleksander Prokaza

What must the newest pedagogics of XXI century be like? (Raising of the problem and questions of the theory)

Nowadays the diversity of inter-branch educational problems requires connections of pedagogics with other sciences, and on such conditions classic pedagogics must be transformed into infonoospherical educology. Innovative pedagogical technologies are called to provide the necessary psychologic-pedagogical conditions for those mastering education to enter the common cultural world, to help solve the problem related to the Bologna process.

Keywords: educology, infonoospherical educology, interactive teaching.